SÖRMLANDS-LÅTEN

Nr 1 2017

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund

Sörmlandslåten

Medlemstidning för **Södermanlands Spelmansförbund**
c/o Ulf Lundgren
Kyrkogårdsvägen 4, 152 40 Södertälje
pg: 12 24 74-0
org.nr. 818500-9233
Medlemstidningen Sörmlandslåten
Ansvarig utgivare:
Bert Persson
Redaktionskommitté:
Birgitta Stenberg (sormlandslaten@sormlandsspel.se)
Ulf Lundgren (sormlandslaten@sormlandsspel.se), Kerstin Lanbeck Vallén (sormlandslaten@sormlandsspel.se)
Styrelse:

Ordförande:	Bert Persson, bert_407@hotmail.com
Vice ordförande	Adela Björn
Sekreterare	Christina Frohm
Kassör	Sunniva Abelli
Ledamöter	Ulf Lundgren, Ola Brostam, Leif Epel, Lars Tull
Suppleanter	Anna-Karin Karlsson och Erik Jacobsson
Revisorer	Annelie Sandell och Ingmarie Rapp
Revisorssuppleant	Staffan Vallén

Framsidan: Några av deltagarna i den första stämman på Julita 1927, samt Allspel 2012

Bidrag till kommande nummer av tidningen vill vi ha som word-fil eller text-fil till sormlandslaten@sormlandsspel.se. (Kontakta redaktionen om du vill skicka fysiskt material.)

Använd om möjligt Times New Roman, stl 11 med 1,5 i radavstånd. Bifoga gärna bilder (i jpeg-format som separata filer), det lättar upp och gör det enklare att läsa tidningen. Vi förbehåller oss rätten att redigera insända bidrag, samt i förekommande fall sortera och prioritera bland insända bidrag.

Annonser om evenemang skickas till markus.kviberg@gmail.com, som lägger upp dem på www.sormlandsspel.se där all aktuell information återfinns.

Foto: Peter Bothén

Ordförande har ordet

God fortsättning på 2017 och ett nytt verksamhetsår i spelmansförbundet!

Jag hoppas ni har haft en skön ledighet över jul och nyår med mycket spel och dans. Tänk att det redan har gått ett år sedan jag fick ert förtroende att leda förbundet och dess verksamhet. Ni ska veta att det har varit ett fantastiskt roligt år. Jag vill tacka alla i styrelsen för gott samarbete och många givande möten.

Vi är nu i början av ett nytt verksamhetsår. En av de stora begivenheterna som skall firas i år är Julitastämmans 90 års jubileum. Styrelsen har en ambition att fortsätta utveckla den stämman för att locka ännu fler att komma och njuta av härlig musik, dans och en fantastisk miljö. Har du idéer så hör av dig till någon i styrelsen! Styrelsen har också börjat planera septemberträffen, så i år ska vi se till att den blir av! Förhoppningsvis så kommer ”Välkommen till världen” ut på CD under året. Detta var ett önskemål från en medlem som kom till styrelsen i början av 2016 och nu är den på gång.

Ni håller just det första numret av Sörmlandslåten för 2017 i er hand. Har du idéer om vad du vill läsa om i tidningen eller kanske skriva själv, det är fritt fram för alla att bidraga med artiklar. Hör av dig till redaktionskommittén!

Vill också påminna alla som har tillgång till dator att titta in på förbundets hemsida då och då. (http://sormlandsspel.se/) Där kan dyka upp information som kan vara intressant. Förbundet har också en sida på Facebook.

Jag hoppas vi ses i Malmköping i samband med årsmötesdagen! Du kan gå spel- eller viskurs, besöka arkivet och botanisera i samlingarna, lyssna på ”föreläsning” om polskans äldre släktingar, spela, spela och spela och dansa och vara med på årsmötet och göra din röst hörd!

Bert

Spelmansförbundet gratulerar!

Anny Sjölin, Södertälje, fyllde 95 år i december 2016. Ulf Lundgren framförde styrelsens hyllning och överlämnade samtidigt SSF:s guldmärke till jubilaren.

Anny är Spelmansförbundets äldsta medlem och har varit med i såväl Södermanlands Spelmansförbund som Södertälje Spelmanslag sedan 1958. Det innebär att hon, tillsammans med Arne Blomberg, är den som varit medlem längst tid i Spelmansförbundet.

Christina Frohm

Polskans historia

En studie i melodityper och motivformer med utgångspunkt i Petter Dufvas notbok.

Magnus Gustafsson

Institutionen för kulturvetenskaper i Lunds universitet 2016

I början av november i fjol var det dags för spelmannen och musikforskaren Magnus Gustafsson att presentera och försvara sin doktorsavhandling om polskans historia vid ärevördiga Lunds universitet. Den aula man hade bokat visade sig vara alldeles för liten. Sittplatserna fylldes snabbt och för senkomna blev det ståplatser. Som vän och spelmanskollega fick man en känsla av att ”alla var där”. Fakultetsopponent var seniorforskaren Jens Henrik Koudal från Det Konglige Bibliotek i Köpenhamn.

Avhandlingen är mycket omfattande med sina 930 sidor och behandlar polskan både som musik och dans. Genomgången av tidigare forskning är mycket ingående. Från Sörmländsk horisont är det roligt att känna igen våra upptecknare såsom Rosenberg, Leffler och Dencker. Notböcker som i stort sett är samtida med Dufva är förstås vår egen A F Stare men även Råmelius där varianter av spridda låtar står att finna. Bröllopsbeskrivningen från Blacksta och Vadsbro socknar där seden att dansa ”Ost och bröd” omnämns är en viktig del i teorin om den flerdelade polskedansen. Tidningen Sörmlandslåten har också tjänat som källa när Magnus sökt uppgifter till sin forskning vilket vi tacksamt noterar. Avhandlingen framstår som en milstolpe inom svensk folkmusikforskning. Förhoppningsvis kommer andra forskare att kunna ta avstamp i denna.

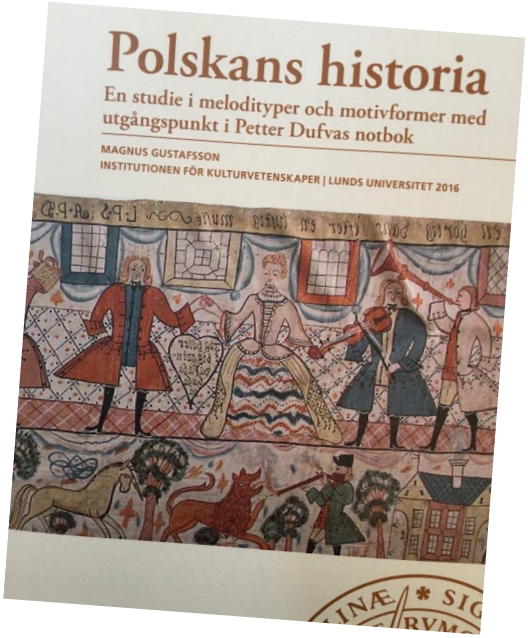

Vad det gäller djupare förståelse och reflektioner kring avhandlingens innehåll får många med mig säkert anledning att återkomma. Den är inte alldeles lätt att tränga igenom och man aktar sig för att ta med sig boken till att läsa i sängen om man är rädd om sitt näsben. Ettusen niohundra gram väger all denna kunskap.

Edström, Gustafson och Koudal
Foto: Eric Hammarström

När doktor Gustafsson hade pustat ut efter att ha blivit godkänd var det dags för fest.

I en vacker lokal i centrala Kristianstad samlades kollegor och spelmansvänner till en fest som anfördes av Magnus familj. De närmaste kollegorna hade dessutom förberett ett spex där jag fick hedersuppdraget att spela domare i den fingerade rättegång som i iscensatts. Så fortsatte kvällen med en mängd hyllningar i form av musik och föredömligt korta tal.

Beställ boken från
www.smalandsmusikarkiv.nu/butik
370 kr+ brevporto 77kr

Bert Persson

Tankar kring Magnus Gustafssons avhandling *Polskans historia*

Efter många års studier och forskning så har Magnus Gustafsson lagt fram sin avhandling om polskans historia. Ett mycket omfattande material som ger en, vad jag tror, total översikt över forskningen som gjorts genom tiderna. Förutom att få ta del av Gustafssons egna tankar, idéer, teorier och förklaringar så tar han upp tidigare forskning i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Polen och Tyskland.

Det är spännande att läsa om alla teorier som genom åren förts fram om polskans historia. Genomgången av tidigare forskning visar på hur svårt det är att hitta fram till ”sanningen”. Det blir antaganden utifrån forskarens val och tolkning av de källor som finns att tillgå.

Gustafssons avhandling har sitt fokus på det musikaliska, men eftersom han även har ett djupt intresse för musikens funktion som dansmusik så finns också avsnitt om dansen. I det avhandlar han de begrepp som de senaste åren varit uppe till diskussion – Polska och Polonäs. Han konstaterar att i de gamla ”spelmansböckerna” är begreppet polonäs det mest använda begreppet och att många av melodierna sedan döpts om till polskor när de publiceras i Svenska låtar. Gustafsson konstaterar också att begreppet polska, med olika varianter på stavning finns belagt i gamla källor. Han för fram teorin om att det handlar om en skillnad mellan muntlig och skriftlig kultur där spelmännen har strävat mot en ”förhöjning” mot ett annat kulturskikt genom att benämna sin musik som polonäs. Han för också fram tanken att i ”vanligt” folks verklighet så användes inget av dessa begrepp. I avhandlingen presenterar Gustafsson en lång lista med dialektala namn på det som vi idag kallar polska. Här blir jag lite undrande, är detta namn som finns i gamla källor, eller namn vi använder idag? ”Fläckpolska” och ”Rundpolska” finns med i listan, begrepp som inte jag träffat på i gamla källor. Är det gamla benämningar eller har det uppstått i kölvattnet av polskekurser i modern tid?

Gustafsson tar oss med på en spännande resa genom pardansens historia från medeltid och framåt, där han visar på hur influenserna har strömmat genom Europa. Något jag reagerat på när jag läst texten är att det ibland kan vara svårt att avgöra om slutsatserna handlar om musiken eller dansen eller både och. Ibland får jag intrycket att många av polskaforskarna sätter likhetstecken mellan musiken och dansen, utan att föra något resonemang om det är så enkelt, särskilt när de går tillbaka för att spåra polskans ursprung.

Ska jag framföra några kritiska tankar så är det att jag saknar en redogörelse för hur Gustafsson har förhållit sig till sitt källmaterial, särskilt som han bl. a refererar till forskning från 1900-talets början. Jag blir också frågande inför vissa påstående som beläggs med citat och där jag inte kan utläsa Gustafssons slutsatser.

Det avsnitt som jag är mest frågande inför är genomgången av den äldsta danshistorien. Där möter jag påstående som i vissa fall är svåra att förstå vilka källor som stöder påståendena. Det framgår inte om Gustafsson går tillbaka till primärkällorna eller om han använt andras tolkningar av dessa, och hur han i så fall har värderat dessa andrahands källor. Bl.a. nämns en författare som källa, som utövare av historiska danser inte ser som tillförlitlig.

Även om jag i vissa stycken känner mig ganska frågande så vill jag varmt rekommendera avhandlingen. Den är spännande och ger ny kunskap. Jag får också en heltäckande bild av alla olika teorier som genom historien har presenterats om polskans historia, där Gustafsson är den senaste länken i den kedjan. Den väcker tankar, frågor och lust att veta mer. Gustafsson utmanar även vår förståelse av spelmannen och den unika lokala musikkulturen vi kallar ”folkmusik”. Det skakar om ”världsbilden”! Härligt!

Kerstin Lanbeck Vallén

Så började jag spela fiol

Min väg till fiolen har varit ganska lång, jag började inte spela fiol förrän i 30-årsåldern. Men redan när jag var 6-7 år började jag spela blockflöjt. I början gick det inte så bra men efter ett tag fick jag kläm på hur man skulle göra och då blev det jättekul. Mycket förstås för att vi hade en så bra lärare som fick saker att hända. Vi spelade enskilt och i ensemble och tillsammans med skolans kör. Och vi hade många konserter bl.a. i den då alldeles nya Markuskyrkan i Björkhagen. Jag fick en bra grund med mig därifrån, jag lärde mig noter och att spela tillsammans med andra. Efter fem år slutade jag med blockflöjt eftersom vi flyttade tvärsigenom Stockholm, från Kärrtorp till Hässelby villastad, men då fick jag istället börja spela piano. Det blev inte alls som jag hade tänkt mig. Det var väldigt ensamt först och främst. Jag gick tillbaka till skolan på eftermiddagen när skolan hade slutat och såg knappt någon annan elev. Min lärare som jag hade det första året blev sjuk och jag fick en räcka av vikarier som inte engagerade sig så mycket. Men jag kämpade på tills jag slutade gymnasiet, så det blev nog sju år. Det var ingen i familjen eller bland mina vänner som spelade något instrument heller så det blev som sagt ganska ensamt.

Sen kom några år när jag inte spelade så mycket, jag gick på universitetet och läste kemi och hann inte med så mycket mer. Och jag träffade Staffan och flyttade ihop med honom. I slutet av 1970-talet fick vi båda jobb i Uppsala så vi flyttade dit. Vi trivdes sådär men en bra sak fick vi med därifrån, vi kom i kontakt med folkmusiken. Dels för att vi började dansa gammeldans men också genom en arbetskamrat som spelade nyckelharpa, dvs. han började bygga och blev aldrig klar. Jag som tyckte att musiken var viktigast och såg att han hade en fiol menade att han kunde väl spela på den och fick svaret att *”...det går inte, det är omöjligt!”*. Det fick mig att börja fundera och efter en inspirerande konsert med Curt Tallroth och Leif Alpsjö (som visserligen spelade nyckelharpa!) anmälde jag mig till en nybörjarkurs i fiol med folkmusik på gehör. Jag hyrde en fiol och gick dit. Det visade sig att de flesta inte alls var nybörjare och dessutom hade de massor av idéer om vad de ville göra. Vår lärare som inte hade haft någon kurs tidigare klarade inte riktigt av alla önskemål, men jag lärde mig i alla fall D-durs skala och en låt som hette ”Grannens bastu”. 1981 fick både Staffan och jag jobb i Södertälje och vi flyttade dit i december samma år. Jag tog med fiolen och tänkte att jag letar upp en ny kurs där.

Det var inte så lätt som jag trodde, dvs. jag anmälde mig till en nybörjarkurs i fiol men den blev inte av pga. för få anmälningar. Det upprepades några gånger och jag började tänka att det där med fiolspel var väl ändå bara en nyck. Och utan min

arbetskamrat Agneta Wijkström hade nog historien slutat här. Hon hade börjat spela fiol något år innan jag kom till Södertälje och understödde livligt mina planer på att börja spela. Så en dag på hösten 1983 kom hon och sa *"Nu har jag ordnat en fiolkurs till dig!"* Hon hade träffat en person som ville börja spela och som höll på att övertyga sina vänner att de också skulle börja så att de blev tillräckligt många för en studiecirkel. Och på hösten 1983 började vi spela med Nisse Carlsson som lärare. Vi spelade folkmusik på gehör (vilket jag trodde var omöjligt först) och det var fantastiskt roligt. Nu fick jag tillbaka en del av det jag saknat sen jag slutade med blockflöjt när jag var 11, att spela ihop med andra. Efter en termin spelade vi på Danshuset i Södertälje. Agneta tog med mig till Södertälje spelmanslag och till Spelmansförbundets kurser och så småningom började vi i Lästringe Låtar. Under många år spelade jag nästan alltid, tog lektioner och åkte på många spelkurser och spelmansstämmor. Jag har övat mycket teknik, övat upp mitt gehör, jobbat med spel till dans mm mm. Och tillsammans med bl.a. Yngve Andersson och Ingemar Skoglund som jag lärt känna i Spelmanslaget bildade vi Hjulåkers spelmän som var väldigt aktiva under många år (läs om oss här: *http://www.samlingarna.sormlandsspel.se/?page_id=2639*).

Genom folkmusiken har jag, förutom musiken förstås, fått väldigt många vänner. En sak som är speciellt bra är att jag har fått vänner i alla åldrar och med olika bakgrund, något jag inte har upplevt tidigare. Jag har också övat upp min administrativa förmåga genom styrelsearbete i Lästringe Låtar och deltagande i Sörmlandslåtens redaktionskommitté.

Och omöjligt då, hur var det med det? Nej det kan jag inte säga att det är, men fullärd blir man ju aldrig.

Så TACK till Agneta! Utan dig hade jag kanske missat alltihop.

OLLE OLSSON (1940 – 2017)

Olle Olsson har slutat dansa. Han avled den 20 januari efter en tids sjukdom. Olle Olsson, som har betytt så otroligt mycket för den folkliga dansen och musiken i Gnesta med omnejd. (Och den omnejden omfattar faktiskt stora delar av Sverige.) Han var en dansprofil, med en ambition att alla kunde lära sig dansa. Och som han jobbade för att förverkliga ambitionen. Tyckte han det var för lite folk på dansgolvet kunde han gå ut på gatan och hämta in några helt ovetande människor. Tillsammans och gemenskap var viktiga ord för Olle. Alla skulle vara med. Många är de människor, som tagit sina första danssteg hos Olle, vare sig det var i Gnesta, ute på Hyttlöt, i Solvik, på Skeppis eller på någon av alla spelmansstämmor, som arrangeras runt om i Sverige året runt. Olle var där. Och han lärde oss att dansa. Jag har själv spelat många gånger till Olles dansinstruktioner och ibland förvånats över hans pedagogik och metodik. Den var hemmagjord och inte alltid enligt boken, MEN han fick folk att dansa och det fungerade. Alla hade kul och man lärde sig att dansa. Olle var en av de största eldsjälar jag träffat, och även mot slutet när sjukdom tog hans krafter ville han vara med och vara delaktig. Jag vill rikta ett stort tack till Olle, för en beundransvärd insats för den folkliga dansen och för den sköna stämningen, som alltid var närvarande när Olle fanns med.

Olle Olsson tilldelades Gnesta kommuns kulturpris 2003. Olle Olsson har också belönats med Södermanlands spelmansförbunds guldmärke.

Uppe i Guds himmel travar numera änglarna omkring med försteg i tretakt.

Leif Johansson, Gnesta

Folkdansens/folkmusikens iscensättningar och representationer.

Bert Persson

När jag började med folkdans 1965 funderade jag inte så mycket över vad begreppet ”folkdans” stod för. Jag tog för givet att det var danser som dansats av svenskar i gången tid. När jag några år senare lärde känna Henry Sjöberg insåg jag att det inte var fullt så enkelt och att det jag dansade var en konstruerad **föreställning** om svensk danstradition. För mig blev det under några år viktigt att skilja mellan ”folkdans” och ”folklig dans”. Med tiden kom jag att ägna mitt yrkesliv åt folkdans, i huvudsak på Danshögskolan/ Dans- och Cirkushögskolan. Med åren blev jag mer och mer frågande inför vad jag höll på med, och idag kallar jag allt vi håller på med för ”folkdans”.

Sen 1970-talet har jag vetat att begreppen med förledet ”folk” myntades i början av 1800-talet, men hade inte ägnat det några vidare funderingar. Under de sista åren jag arbetade som danspedagog/lektor på Dans- och Cirkushögskolan började jag fundera på vad det var för idéer som låg bakom alla de begrepp som inleds med ”folk-”. Varför började man tala om ”folkvisor”, ”folksagor”, ”folkdans” och ”folkmusik”? Arbetet med att försöka förstå de idéströmningar som ligger bakom denna vurm för ”folk” var både spännande och till vissa delar skrämmande när jag insåg att det i alla tider funnits ett politiskt motiv bakom intresset för den folkliga kulturen.

Min avsikt är att i en serie artiklar redogöra för mina tankar kring idéerna kring ”folkdans” och ”folkmusik”.Hur och varför uppstod begreppen? Hur har utvecklingen varit i Sverige när det gäller ”folkdans” och ”folkmusik” med avseende på ideologier?

Det är viktigt att tänka på att all historieskrivning är en efterkonstruktion som är beroende på vem som skriver, vilka källor som används och hur dessa källor tolkas. Jag vill påstå att historieskrivning aldrig ger hela ”sanningen”, utan bara ett synsätt bland många.

Del 1. När folket blev ”Folk-”

För att hitta var det hela började när det gäller vurmen för folket så får vi gå tillbaka till 1700-talet och de epoker som brukar kallas ”Upplysningstiden” och ”Romantiken”. Det var en tid när gamla sanningar kom att ifrågasättas. De ledande intellektuella ville genom kunskap, utbildning och vetenskap frigöra människan från okunnighet och villfarelser, från vidskepelse och teologiska dogmer. Bland filosoferna uppstod en stark kritik mot kyrkans traditionella trosuppfattning. Man började nu se samhället som en produkt av mänskligt förnuft och inte som ett resultat av Guds vilja. Synen att kungens makt var av Gud började ifrågasättas.

Under 1700-talet var det tre personer som kom att få stor betydelse för framväxten av föreställningen om ”folk”:

Det var ***Charles-Louis de Secondat Montesquieu*** (1689 – 1755), som idag nog mest är ihågkommen för det som har kommit att kallas ”Klimatläran”. Han presenterade sina idéer i *”Om lagarnas anda”* (1748). Här förklarar han att de yttre omständigheterna, som geografin och klimatet, bestämmer den anda och det styrelseskick ett folk har. Han menar att klimatet skapar olika folkkaraktärer. Människor som lever i varma länder styrdes av sina lustar och antipatier, de var äregiriga och lata. Dessutom krävde dessa människor i större utsträckning än folkslag i norr lag och ordning. Till skillnad från dessa folk som lever i varma klimat så är folk i norr mer kraftfulla, framfusiga eller djärva, högmodiga men förlåtande. Folk i norr var också mer obenägna att njuta och skapa skönhet, de hade inte lika utvecklade lagar. Montesquieu menade att värme gör människor mer benägna att underkasta sig, medan köld gör människan mer inbunden.

Montesquieus teorier diskuterades av en rad filosofer och vetenskapsmän i mitten av 1700-talet. Av de som hävde att alla människor tillhörde samma art blev klimatläran ett praktiskt redskap. De förklarade att alla människor hade ”degenererat” från en ursprunglig vit ras, men att olikheterna uppstått på grund av klimatet.

Här ser vi grunden till den uppdelning av folktyper som senare skulle få stor inverkan på synen på olika folkgrupper.

Den andre som vände sitt intresse mot ”folket” var ***Jean-Jacques Rousseau*** (1712 – 1778).Rousseau drev en civilisationskritik där han menade att umgängeslivet blivit allt för ”artificiellt”. Med utgångspunkt från reseskildringar från Afrika, Amerika och Stillahavsöarna där ”lyckliga vildar” skildrades, såg han förebilder för ett mycket enklare och naturligare liv som en förebild för människorna. Detta medförde att hans intresse för ”den enkle lille mannen” som en äkta representant för folket vaknade. Han framförde också tesen att all makt utgår från folkviljan.

När sedan Upplysningstiden går över i Romantiken under 1700-talets andra hälft får en tredje person stor betydelse för synen på folket och det var ***Johann Gottfried Herder*** (1744 – 1803). Med Herders tankar kom nu föreställningen att det finns olika ”folk” som tänker kollektivt, bär på samma värderingar, har en gemensam ande och en bestämd historisk mission. Herder hävdade att folkens innersta väsen och deras roll i historien gick att spåra i de sånger bönderna sjöng, och att man därför borde samla in och ge ut dessa sånger för att kunna söka rätt på den sanna folksjälen. 1779 myntar Herder begreppet ”folkvisa”. Herder framför även att germanerna var härskarfolket som hade grundlagt alla riken i Europa. Han hävdade även att i Europa fanns främmande folkgrupper som egentligen inte hörde hemma här t. ex judarna, samer och folk som talar finsk-ugriska språk. I Herders anda startar nu jakten på ”germanerna”.

I början av 1800-talet myntades sedan mängder med nya begrepp, bl.a. 1817 ”folkdräkt”, 1818 ”folkdans” och 1823 ”folkmusik”.

Jag hävdar att i och med att man myntar dessa begrepp så skapar man helt nya genrer. De skapas av män i den bildade medel- och överklassen, vilket gör att det är dessa män som får tolkningsföreträde vad det gäller vilka visor, dräkter, danser och melodier som får räknas dit. Det är alltså några andra än ”folket” som har rätten att göra avgränsningarna. Nu har ”folket” blivit en politisk symbol och representant för en tänkt ursprunglig ”folksjäl” som är unik och skiljer sig från andra ”folk”.Jag menar också att det i begreppen finns en politisk agenda som strävar mot att stärka nationalstaterna och att lägga en grund för att betrakta olika ”folks” olika värde.

Källor:
Hagerman, Maja (2006) *Det rena landet.* Norstedts, Stockholm
Porter, Roy (1995) *Upplysningen. En introduktion.* Daidalos. Göteborg
Rehnberg, Mats (1977) *Folk.* Akademilitteratur.Stockholm
Starobinski, Jean (2002) *Jean-Jacques Rousseau Genomskinlighet och hinder, jämte Boten i soten: Rousseaus tänkande.* Atlantis. Stockholm
Wikipedia
www.filosofer.se
www.levandehistoria.se

Spelmansförbundet har tagit fram en ny **MEDLEMSMATRIKEL** som vi gärna vill distribuera till Dig!

Av kostnadsskäl kommer vi att göra så här:

1 Till Dig som redan har en epost-adress registrerad hos förbundet

Vi kommer att skicka Dig en PDF-utskrift inom kort.

2 Till Övriga med epost

Gör din beställning via nedanstående mail så skickar vi en matrikel med vändande epost

3 Till Dig som inte har epost

Ring eller skriv till Ulf Lundgren– 073-8553355, eller e-post ulflundgren1736@gmail.com— så får du en matrikel hemsänd.

Curt Carlsson

Kerstin Lanbeck Vallén, Ulf Lundgren

Alla vi som gästat spelmansstämmorna i Hallunda, Slagsta, Hågelby och Trädgårdstorp har sett honom i aktion. Denne, numer gråhårige man, iklädd den av ålder och flitig användning märkta folkdräkten, och som med stor auktoritet leder allspelen. Han ses ständigt igång att leta upp spelmän och grupper till scenspel och dans, plocka fram stolar, ställa iordning mikrofoner, presentera artister, vara med överallt. Sån är han, Curt Carlsson från Tumba.

1938 föddes han och växte upp i Tumba bruk, där fadern arbetade. Men för Curt blev det inte bruket. Studier på lantbrukshögskolan i Uppsala ledde senare fram till ett yrke som agronom. Sen var det inte långt till Alfa Laval och DeLaval i Tumba som blev arbetsplatser för Curt. Musik fanns det i släkten. Inte så mycket föräldrarna men en farbror Valle Carlsson, Tumba-Valle, dragspelare och hans bror Spel-Ivar och sonen Bernt Carseberg på fiol. De hade en speltrio tillsammans som ofta uppträdde. Bernt hade även spelat med den store Jon Erik Öst och flera gånger hade gruppen gästat de stora spelmansfesterna på Flenmo. Bernt hade förresten en fiol som var tillverkad 1945 av en F.O. Ling från Skebokvarn.

Den fiolen fick Curt när han fyllde 50 år och det är den han spelar på. Ett kuriosum var att farbror Valle aldrig spelade låtar i moll, varför vet inte Curt.

Curt fick en fiol i handen 1945, vid sju års ålder. Han började i Botkyrka kommunala musikskola, en av de tidigare i landet. Där blev det några, tråkiga, år med piano. Men roligare var det med fiol för läraren Sam Asplund från Södertälje. Fiolspel men även altfiol blev det i Botkyrka musiksällskap som bildades 1956. Innan dess hade Botkyrka hembygdsgille startat 1949. Folkmusik på riktigt blev det väl först i Kalmar spelmanslag när Curt bodde där nere i samband med studierna. Efter examen från universitetet blev det musik i Alfa Lavals egen orkester. Under studieperioden blev det även jobb på Mörkö. Moster Anna från Hölö var gift med Albin som hade en bror, Alvar. Dessa var söner till den kände spelmannen Anders Gustaf Andersson från Nora, Mörkö.

1980 startade Slagsta Gille där Curt blev styrelsemedlem och drivande kraft tillsammans med hustru Gunnel. Starten blev lyckad med ett 20-tal spelmän och 50-60 dansare. Många barngrupper har passerat under åren. Gammaldanskurser, alltid med levande musik. Dans och spel tillsammans har alltid legat Curt nära. Så småningom

blev det ett 80-tal spelmän och många dansare. Sommarstämman började i Slagstabadet och flyttades senare till Hågelby gård. Senare tillkom vinterstämmorna som började på Hågelby gård; fyra år i rad med iskalla vintrar och immiga fönster. Efter ett år på Slagsta gård flyttade stämman till Folkets hus i Hallunda; en stämma som varje vinter drar mycket folk och som fått en framträdande plats bland stämmorna i stockholmstrakten. När Hågelbystämman upphörde inleddes ett samarbete med Botkyrka hembygdsgille och tillsammans med dem driver Slagsta gille spelmansstämman i Trädgårdstorp sedan ett flertal år. Och överallt är Curt spelledare och motor.

- Det är en härlig känsla när alla spelar tillsammans, säger Curt. Men att vara spelledare är inte alla förunnat. Många ryggar tillbaka när frågan ställs. Och visst ställs det krav på en bra spelledare.

- Du måste vara väl förberedd på låtarna som spelas. Placera gärna strategiskt ut lite duktiga spelmän här och där i allspelet för att hålla takt och ordning. Du måste vara tydlig, få uppmärksamhet, ha ögonkontakt med spelmännen, råder Curt. Var bestämd! Kolla med de som kompar. Ha pondus, var kanske rentav lite auktoritär. Ibland behövs det.

-Spelmansstämmor måste vara sociala. Alla måste känna sig välkomna. Spelmän måste få träffa andra spelmän. Alla måste få plats att spela, även på scenen, hävdar Curt. I Hallunda har vi lyckats bra, tycker han. Det kommer 280-300 spelmän varje gång. Spellistorna blir fyllda fort. Mycket dans är det och det är bra, säger Curt. - Och bra kvalitet är det. Men ekonomin är skral trots bra bidrag från Botkyrka kommun. Betalade publik minskar. Spelmännen är vana att få gå in gratis och det blir protester när vi inför en symbolisk liten avgift för dem. Artister som drar folk är behövligt men dessa kostar ibland lite för mycket.

-Men det är roligt och stimulerande med alla som besöker stämmorna. Därför orkar jag och Gunnel fortfarande med all stress och jäkt för att allt ska rulla på. Fast det vore bra om vi kunde se några som kan ta vid en dag när orken är slut. På spelsidan finns det kanske någon men för dansarna är det värre.

Musiklivet vid Tumba bruk har alltid varit livligt med många fester och musikanter, bl a mässingsorkester som brukligt var förr. Som spelman har Curt varit engagerad i musiklivet vid bruket. På senare år har han också varit en uppskattad guide i det gamla bruksområdet, där han för övrigt bor själv. *(Om musiklivet vid Tumba bruk finns att läsa i skriften "Musiklivet på Riksbankens sedelpappersbruk i Tumba", Tumba bruksmuseums skriftserie nr 6. Finns i förbundets arkiv, reds anm)*. Curt är ju naturligtvis en mycket välkänd person i folkmusiksammanhang i Tumba, Slagsta, Hallunda och övriga Södertörn där han verkar. Men i övriga Södermanland?

-Det går en gräns någonstans längs Södertälje kanal, säger Curt. Nere i Södermanland känner man inte till oss på Södertörn så bra och det är nästan omöjligt att få våra slagstaspelmän att åka till Malmköping eller Julita. Det är för långt bort tycker de. På något sätt verkar det som om landskapet Södermanland är delat längs länsgränsen och det försvårar samarbetet och spelmanslivet för många.

Framtiden då? För verksamheten i Slagsta med omnejd?

-Det är dåligt med tillväxten, konstaterar Curt. Några yngre spelmän kommer det men inga dansare. De närmaste fem åren måste det hända något. Intresset från de yngre måste väckas. Kontakt med kulturskolan har inte gett något. Vad kan vi göra för säkra framtiden?

-Nej, nu spelar vi en stund, tycker Curt. Instrumenten kommer fram och vi spelar lite låtar. Det här gillar Curt, det syns på honom. Det roligaste för en spelman är trots allt att få spela. Gärna med andra. Då glömmer man för en stund alla problem.

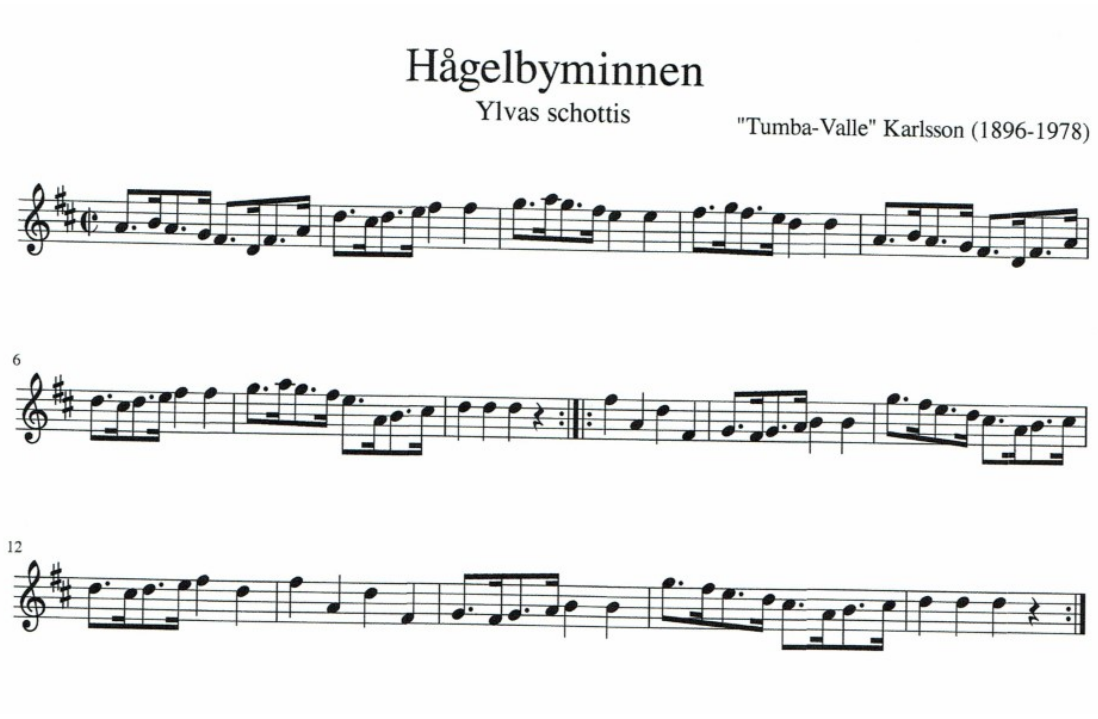

Kerstin Lanbeck Vallén

Dags att fira—Julitastämman fyller 90 år

Så började det

På midsommardagen blir det spelmansstämma på Julita som vanligt, men kanske inte riktigt som vanligt ändå, för i år fyller stämman 90 år! Många spelmän har mötts här, spelat tillsammans och spelat för varandra, utbytt låtar, spelat till dans och kommit hem med ny inspiration och glada minnen. Veteranerna från de första spelmansstämmorna finns med på svartvita fotografier och vi spelar många av deras låtar. Vilka var de? Tyvärr har de flesta av oss inte haft möjlighet att träffa någon av dem annat än genom låtarna, varav flera ofta är med på våra allspel. Jag tar hjälp av Gustaf Wetter som i SSF:s jubileumsskrift 1950 skrev lite om de gamla spelmännen som han hade träffat: *”Anders Andersson, Lästringe, var en baddare att spela 16-delspolskor och med sin karakteristiska stråkföring, som ingen yngre spelman nu kan göra efter, var han en värdig representant för den gamla spelmanskulturen.”….”Carl-Erik Eriksson, Katrineholm, kallad Carl-Erik i Lind, var en lång, ståtlig gubbe, prydlig både till kropp och själ, med en rikhaltig repertoar.”…”Axel Fredrik Bergström, Tystberga var med redan år 1925, en fin och rar gubbe i nyborstad bonjour och med småtrevliga låtar.”*

Allspelsövning med Gustaf Wetter 1950

Gustaf Wetter 1974

Vägen till den första spelmansstämman i Julita var lite krokig. I juni 1926 beslöt styrelsen i Spelmansförbundet att försökta anordna en spelmansstämma i Julita samma år men det blev inte av då. Och 1927 hade man först andra planer, i styrelseprotokoll från juni 1927 kan man läsa: *”Beslöt styrelsen försöka intressera Prins Wilhelm å Stenhammar om anordnandet av en spelmansstämma därstädes i sommar…”*. Förbundets dåvarande ordförande Seth Carlsson fick tillsammans med C.G. Axelsson i uppdrag att besöka Stenhammar och i nästa styrelseprotokoll från 9 juli 1927 kan man läsa: *”Som det på grund av lokala förhållanden ej var möjligt att få till stånd någon spelmansstämma vid Stenhammar hade ordföranden och Axelsson besökt löjtnant Bäckström, Julita Gård, vilken ställde sig synnerligen förstående för förbundets uppgifter och välvilligt erbjudit sig att upplåta lämpligt område vid Julita skans för en spelmansstämma”*. Så då blev det alltså spelmansstämma i Julita 1927, den andra söndagen i augusti på eftermiddagen. 50 kr anslogs

Torsdagen den 23 juni 1955

"Toner från forna dar ljuda där i skog och dal"

Katrineholms-Kuriren

Södermanlands Spelmansförbunds

30-årsjubileum

firas på JULITA SKANS midsommardagen kl. 13,00

Tal av landshövding BO HAMMARSKJÖLD. Spelmän från Södermanland, Närke, Värmland, Östergötland, Småland, Jämtland och Medelpad medverkar.

Kl. 16—17 Dans kring midsommarstången. Lekledare från Skansen, Stockholm. TOMBOLA. Värdshuset svarar för servering av mat, kaffe, frukt, glass, smörgåsar, läskedrycker m. m. ● Entré till Munktäppan, där stämman hålles, och värdshusets serveringar mellan kl. 11—15. Barn och besökare, klädda i sockendräkt, fri entré.

DANS till musik av SPELMÄNNEN kl. 20—24

Bussturer: från Katrineholm kl. 8.30, 10.10, 11.45, 15.00, 18.35, från Julita Skans kl. 17.15, 19.25, 21.10, 00.15.

Annons inför jubileumsstämman 1955

till priser åt spelmännen *"som uppmuntran"* för någon egentlig spelmanstävling var det inte. Vidare i protokollet kan man läsa *"Åt herrar Seth Carlsson J:r och C.G. Axelsson uppdrogs att ut å styrelsens vägnar utfärda upprop till spelmännen om deltagande i stämman samt att vidtaga de övriga åtgärder för stämman, som kunde anses erforderliga."* De hade alltså bara ungefär en månad på sig att ordna med allt; snabba ryck på den tiden! Stämman blev lyckad, det kom bortemot 5000 personer och ett 40-tal spelmän och den blev omskriven i Östergötlands Dagblad. Klippet finns förstås i vårt arkiv. Även 1928 ordnade SSF spelmansstämma på Julita och då kom ännu mer publik. Den gången lånade Nordiska museet ut en ljudanläggning, löjtnant Bäckström på Julita lät bygga en estrad åt spelmännen och bänkar åt publiken. Den stämman omtalades t.o.m. i Dagens Nyheter. (Läs mer om de första Julitastämmorna i Sörmlandslåten nr 2/1997.)

Spelmansförbundet arrangerade (och arrangerar) oftast en spelmansstämma varje år och det har inte alltid varit självklart att det ska vara på Julita. Så åren som följde efter de första stämmorna på Julita hade SSF spelmansstämmor på andra håll och inte förrän 1946 var det dags för spelmansstämma på Julita igen. Under 1950 och -60-talen var det många stora stämmor vid Julita men inte förrän 1971 blev Julitastämman en årlig stämma. Men 90-årsjubileum är det lika fullt, stämman föddes ju 1927!

Jubileumsstämmor

Det har firats en hel del jubileer på Julita. Själva stämman har inte alltid uppmärksammats så mycket men däremot har flera av Spelmansförbundets stora jubileer firats på Julita. 1950 firades förbundets 25-årsjubileum i flera dagar med stor jubileumsstämma och gäster från många andra landskap. I ett PM från Gustaf Wetter till spelmännen skriver han om programmet på stämman: *"Våra gäster från andra spelmansförbund ska vi inte glömma, och de får därför helt disponera följande avdelning i alfabetisk ordning: 1/ Blekinge, 2/Dalarne, 3/Hälsingland, 4/Medelpad, 5/ Närke, 6/Småland, 7/Stockholms Spelmansgille/ eventuellt/, 8/Uppland, 9/Värmland, 10/ Östergötland"*. På den tiden fanns inte lika många spelmansstämmor som idag så det var mer naturligt att besöka varandra, men ändå, tänk om vi kunde ha så många gäster nu! I hans PM kan man läsa det mesta om det digra programmet som sträcker sig över tre dagar och avslutas med en innehållsrik utflykt som innefattar besök vid Widmarksstenen, Granhammars grav, Gripsholm och avslutande middag på Flenmo. Flera av Spelmansförbundets jubileer firades på liknande sätt. Och när SSF:s 75-årsjubileum firades år 2000 fick förbundet i present att hålla en spelmansstämma på Nordiska museet i Stockholm; presenten överlämnades förstås vid Julitastämman av museets dåvarande chef Lars Löfgren. Den stämman ägde rum i samband med årsmötet 2001, men det är en annan historia! Är du nyfiken på Gustaf Wetters PM från 1950 så finns det att läsa i Sörmlandslåten nr 3/1997.

Stor publik vid jubileumsstämman 1960

Annat som hänt på Julitastämmorna

Julita brudmarsch finns upptecknad efter Albert Boström men den har inte blivit någon stor succé bland dagens spelmän trots tappra försök av både Gustaf Wetter och Axel Andersson att få spelmännen att spela den. Därför utlystes en tävling år 2001 om *Julita nya brudmarsch* och den vinnande låten, komponerad av Anette Eriksson Linander, föll väl ut och har spelats på allspelen sen dess.

Många stämmor är dokumenterade på olika sätt, t.ex. finns jubileumsstämman från 1950 på film. Det finns också flera ljudinspelningar. Stig Wistrand från Katrineholm spelade in många stämmor på band och så småningom skänkte han alla inspelningarna till Spelmansförbundet. De finns nu i vårt arkiv; en ovärderlig gåva.

En tradition som togs upp igen för ett par år sedan är att stämman avslutas med gemensam middag innan alla åker hem till sitt. Det är väldigt trevligt, så du som kommer till stämman i år, stanna kvar på kvällen! Och ta med familjen, Julita är ett fantastiskt ställe för en sommarutflykt med eller utan spelmansstämma, ett besök där är en av sommarens höjdpunkter. Till sist tar jag återigen hjälp av Gustaf Wetter, inledningen i hans PM från 1950 får bli min avslutning:

”Välkomna till Julita Skans. Här är gammal historisk bygd, och här har Södermanlands Spelmansförbund haft stora fina stämmor, vilka alla givit gott resultat. Vi har de bästa förhoppningar på jubileumsstämman nu i år, och till det goda resultatet ber vi var och en av Er att medverka på bästa sätt. Ske alltså!”

Källor: SSF:s arkiv (protokoll, verksamhetsberättelser, tidningsklipp, bilder), Södermanlands Spelmansförbund Festskrift 1950, Sörmlandslåten och hemsidan, sormlandsspel.se.

Spelmännen tågar in 2003

Inspelning 1999

En av Spelmansförbundets äldsta medlemmar har gått bort.

Sigvard Åhs– till vänster på bilden från låtlägret i Näshulta 1981—var född 1930. Han var son till rättaren vid Ekensbergs säteri i Överenhörna, nuvarande Södertälje kommun. Sigvard blev medlem i spelmansförbundet 1975 och deltog flitigt i kurser och stämmor och gästade oftast förbundets årsmöten. Han blev 87 år gammal

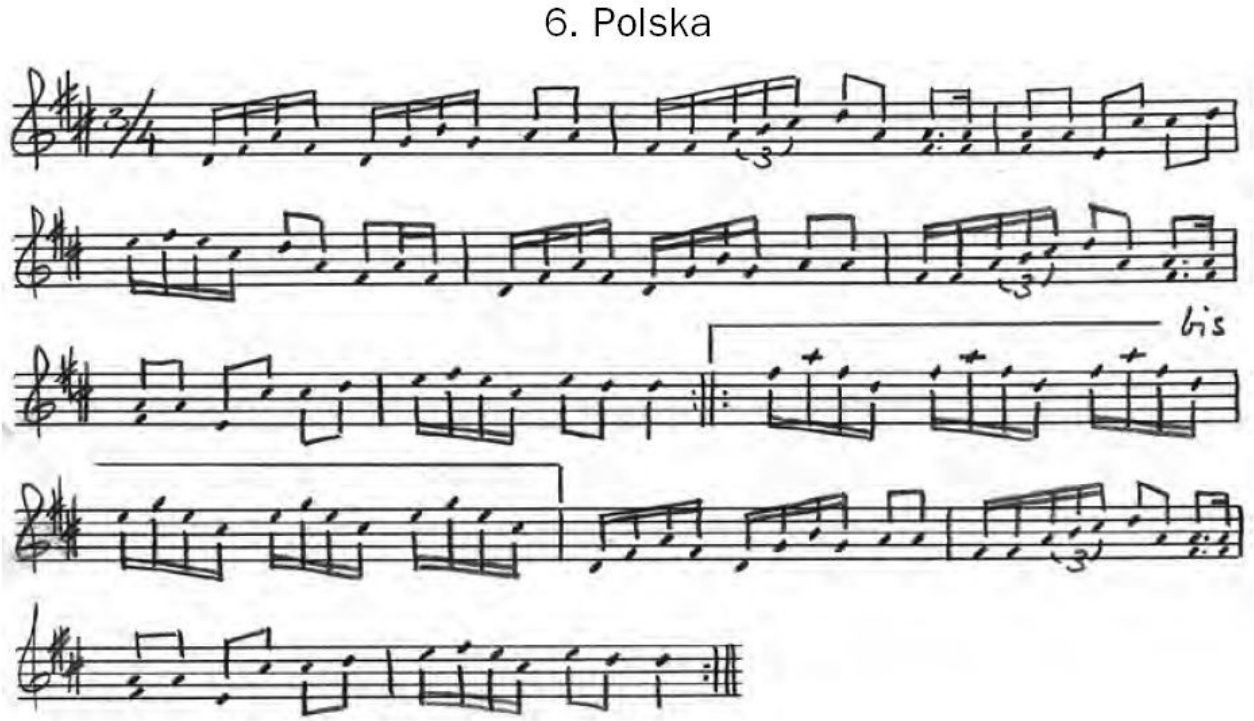

Polska e. Anders Andersson, Lästringe. Kanske en ny allspelslåt? Ur boken *"Andersson och Pettersson "*

Efterlysning

Jag såg notisen i förra Sörmlandslåten om spelgrupper och att det borde finnas fler - det håller jag med om. Så jag vill gärna ha spelkompisar som kan tänka sig att bilda en spelgrupp i Katrineholmstrakten.

Ramen jag tänker mig är akustiska instrument och musik som passar för dans (inklusive, men inte nödvändigtvis begränsat till, polskor och gammeldans). Repertoaren bygger vi genom att lära av varandra. Ambitionen är att ha kul och samtidigt utvecklas som spelman.

Själv spelar jag dragspel, hittills mest i ett fiolgäng i Linköping som heter Strängt Draget. Vi brukar spela till dans några gånger per år. Men det vore kul att också vara med i ett spelgäng i mina nuvarande hemtrakter.

Låter det intressant så skicka ett mail till hans.peterson52@gmail.com med namn, kontaktuppgifter, instrument och förslag på övningstider. Jag kallar till en första träff när vi är tillräckligt många intresserade som kan träffas samma tid.

Hans Peterson

Katrineholm

Sörmländska spelgrupper 2017

Här kommer en ny lista över spelgrupper . Hör av dig till *sormlandslaten@sormlandsspel.se* med ändringar och tillägg!

Anslaget	Gunilla Blomkvist, tel 0734-94 79 54
Brodéns Kapell	Tel. 0152-703 67, 016-42 04 17
Djurgårdslaget	Torsten Gau, Tel. 016-42 00 70
Eskilstuna Spelmansgille	*http://www.spelmansgillet.se/*
Kapellet Spiskroken	Arne Blomberg, Tel. 013-741 48, 070 892 64 78 *http://fam-blomberg.se/musik/kapellet-spiskroken/*
Lundgrens Lager	Ulf Lundgren 073 8553355
Lästringe Låtar	Rolf Siwertz 070-851 58 25
Malmabygdens Spelmän	Anita Hedlund 070-218 16 68, *anihed@telia.com*
Nyköpingshus Spelmansgille	*http://www.123minsida.se/nykopingshusspelmansgille*
Oxtakt	Leif Yngwe, 0155-33910, 0703395384, *yngwes@tele2.se* Roland Eriksson, 0155-35332, 0766270046
Slagsta gille	http://www.slagstagille.se/
Smedur	Tel. 016-730 27
Stockholms spelmansgille	*http://stockholmsspelmansgille.se/*
Spelklåda	Leif Wallin, Tel. 016-212 90